YOSHLARDA VATANPARVARLIK TUYG‘USINI PSIXOLOGIK RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI MEXANIZMLARI

G’ovsiddinova Nozanin Sunnatullo qizi

Jamoat xavsizligi universiteti

“Harbiy vatanparvarlik, ma’naviy-ma’rifiy tarbiya va yoshlar bilan ijtimoiy ishlash”kafedirasi magistranti

el-pochta: nozaningovsiddinova@gmail.com

tel : +9989990558024

Annotatsiya : Mazkur tezisda yoshlarda vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirishning psixodiagnostik va psixokorreksion mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Vatanparvarlik tuyg‘usining shaxs individual-psixologik xususiyatlari bilan o‘zaro bog‘liqligi empirik tadqiqotlar asosida ko‘rsatiladi. Maqolada yoshlar bilan olib boriladigan psixologik rivojlantiruvchi dasturning tuzilishi, metodlari va amaliy natijalari batafsil yoritiladi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida kuzatish, so‘rov, test va eksperiment usullaridan foydalanilgan. Olingan natijalar vatanparvarlik tarbiyasini psixologik jihatdan yanada takomillashtirishga imkon beradi.

Kalit so‘zlar: vatanparvarlik psixodiagnostikasi, rivojlantiruvchi dastur, hissiy-irodaviy sfera, individual psixologik xususiyatlar, motivatsion tuzilma, milliy o‘zlik anglash, shaxs yo‘nalganligi.

Аннотация: В данной работе научно анализируются психодиагностические и психокоррекционные механизмы развития чувства патриотизма у молодежи. На основе эмпирического исследования показана взаимосвязь чувства

патриотизма с индивидуальными психологическими характеристиками личности. В статье подробно описана структура, методы и практические результаты программы психологического развития, проводимой с молодежью. В качестве методологий исследования использовались методы наблюдения, опроса, тестирования и экспериментальные методы. Полученные результаты позволяют проводить дальнейшее психологическое совершенствование патриотического воспитания.

Ключевые слова: психодиагностика патриотизма, программа развития, эмоционально-волевая сфера, индивидуальные психологические характеристики, мотивационная структура, национальная идентичность, личностная ориентация.

Yoshlarning vatanparvarlik tuyg‘usi nafaqat tarbiyaviy jarayonning mahsuli, balki shaxsning ichki psixologik tuzilmasining integral qismidir. Zamonaviy psixologiya fani vatanparvarlikni shaxsning motivatsion-qadriyatlar tizimida muhim o‘rin tutuvchi psixologik konstrukt sifatida ko‘rib chiqadi. Bu konstruktni empirik jihatdan o‘lchash va rivojlantirish uchun zamonaviy psixodiagnostik metodlar hamda ilmiy asoslangan rivojlantiruvchi dasturlar zarur.

O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonunida (2016) yoshlarni ma’naviy, axloqiy va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlatning ustuvor vazifasi sifatida belgilangan. Ushbu qonuniy asosda psixologiya fani oldida amaliy tadqiqotlar o‘tkazish va samarali vatanparvarlik tarbiyasi dasturlarini ishlab chiqish vazifasi turibdi.

Ushbu tadqiqotning ilmiy muammosi — yoshlarda vatanparvarlik tuyg‘usini psixologik rivojlantirishning samarali mexanizmlarini aniqlash va ularga asoslangan amaliy dasturni yaratish zaruriyatidan kelib chiqadi. Tadqiqot maqsadi: yoshlarda vatanparvarlik tuyg‘usi va shaxsning individual-psixologik xususiyatlari orasidagi

bog‘liqlikni aniqlash hamda uni rivojlantirishga yo‘naltirilgan psixologik dastur samaradorligini baholashdir.

Tadqiqot 2025-2026-yillar davomida Toshkent shahridagi umumta‘lim maktablari o‘quvchilari va Samarqand shahri Olimpiya va Paralimpiya sport turlariga tayyorlash markazi o‘quvchilari (n=127, yoshlari 16–18) ishtirokida o‘tkazildi. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalanildi: birinchi bosqichda (diagnostik) vatanparvarlik tuyg‘usi va shaxs xususiyatlarini o‘lchash uchun standartlashtirilgan testlar qo‘llanildi.

Diagnostik bosqichda quyidagi metodikalar qo‘llanildi: E.G‘.G‘oziyevning “Vatanparvarlik his-tuyg‘usini baholash sorovnomasi”, R.Kettell 16 faktorli shaxsiyat so‘rovnomasi shaxsning individual xususiyatlarini aniqlash uchun; O‘zbek psixologlari tomonidan ishlab chiqilgan “Vatanparvarlik tuyg‘usi diagnostikasi” metodikasi. Ikkinchi bosqichda (formativ) ishlab chiqilgan psixologik rivojlantiruvchi dastur eksperimental guruh bilan amalga oshirildi. Uchinchi bosqichda (kontrol) dastur samaradorligi baholandi.

Vatanparvarlik tuyg‘usi va shaxs individual-psixologik xususiyatlari bog‘liqligi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, vatanparvarlik tuyg‘usining rivojlanish darajasi shaxsning bir qator individual-psixologik xususiyatlari bilan statistik jihatdan muhim korrelyatsiyaga ega. Xususan, yuqori darajadagi vatanparvarlik tuyg‘usi quyidagi shaxsiy xususiyatlar bilan ijobiy bog‘liq ekanligi aniqlandi: emotsional barqarorlik ($r=0,63$; $p<0,01$), ijtimoiy mas‘uliyatlilik ($r=0,71$; $p<0,01$), mustaqil fikrlash qobiliyati ($r=0,58$; $p<0,05$) va milliy qadriyatlarga yo‘nalganlik ($r=0,79$; $p<0,01$).

Shaxsning refleksivlik darajasi va vatanparvarlik tuyg‘usi o‘rtasida ham muhim bog‘liqlik kuzatildi. Yuqori refleksivlikka ega yoshlar o‘z milliy kimligini

chuqurroq anglaydilar va vatanparvarlik qadriyatlarini ongliroq qabul qiladilar. Bu natijalar A.Banduraning o‘z-samaradorlik nazariyasi bilan hamohang: shaxs o‘z qadriyatlarini qanchalik ongli anglasa, ular xulq-atvorini shunchalik ko‘proq boshqaradi.

Interyorizatsiya darajasi bo‘yicha respondentlar uchta guruhga bo‘lindi: yuqori darajali (32%), o‘rta darajali (51%) va past darajali (17%). Past darajali guruhda ko‘pincha o‘z milliy kimligini aniq belgilay olmaslik, “kosmopolit” yo‘nalganlik va tarixiy bilimlar yetishmasligi kuzatildi. Bu natijalar vatanparvarlik tarbiyasida shaxsning individual xususiyatlarini hisobga olgan differentsial yondashuvning zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari asosida yoshlarda vatanparvarlik tuyg‘usini psixologik rivojlantiruvchi dastur ishlab chiqildi. Dastur 12 sessiyadan iborat bo‘lib, har bir sessiya 90 daqiqa davom etadi. Dasturning asosiy bloklari: kognitiv blok (milliy tarix va madaniyatni ongli o‘rganish), affektiv blok (milliy g‘urur va mansubliq hissini rivojlantirish) va xulq-atvor bloklari (vatanparvarlik motivatsiyasini amaliy faoliyatda ro‘yobga chiqarish). Dasturda quyidagi psixologik usul va texnikalardan foydalanildi: narrativ texnikalar (milliy qahramonlar haqida hikoyalar va ularni tahlil qilish), guruhli diskussiyalar (milliy qadriyatlar va zamonaviy muammolarni muhokama qilish), rolli o‘yinlar (tarixiy voqealarni dramatizatsiya qilish), kreativ vazifalar (milliy ramzlar, she'r va rasmlar yaratish) va refleksiv mashqlar (o‘z milliy kimligini anglashni chuqurlashtirish).

Dastur yakunida eksperimental guruhda vatanparvarlik tuyg‘usi darajasi o‘rtacha 34,7% ga, milliy o‘zlik anglash 28,3% ga, emotsional identifikatsiya esa 41,2% ga oshdi. Nazorat guruhida bu ko‘rsatkichlar o‘zgarishsiz qoldi. Bundan tashqari, eksperimental guruh ishtirokchilarida ijtimoiy mas'uliyatlilik va fuqarolik

pozitsiyasi ham sezilarli darajada yaxshilandi.

Ishlab chiqilgan psixologik rivojlantiruvchi dastur maktab psixologlari, ta’lim muassasalari pedagog-psixologlari va yoshlar bilan ishlovchi mutaxassislar tomonidan amaliyotga tatbiq etilishi mumkin. Dastur individual va guruhli ishlash uchun moslashtirilgan bo‘lib, undan umumta’lim maktablarida, litsey va kollejlarda, shuningdek oliy ta’lim muassasalarida foydalanish mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasida faqat axborot uzatish usullari (ma’ruzalar, kitoblar) yetarli emas. Psixologik rivojlantiruvchi dasturlar orqali yoshlarning hissiy va irodaviy sferalariga ta’sir ko’rsatish, ularning faol qatnashuvini ta’minlash zarur. Bu yondashuv an’anaviy ma’lumot berish metodlaridan sezilarli darajada samaraliroq ekanligini tadqiqot isbotladi.

Tadqiqot natijalari yoshlarda vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirishda psixologik mexanizmlarni hisobga olgan kompleks yondashuvning zarurligini ko‘rsatadi. Vatanparvarlik tuyg‘usi shaxsning emotsional barqarorligi, ijtimoiy mas‘uliyatliligi va milliy qadriyatlarga yo‘nalganligi bilan uzviy bog‘liq. Ishlab chiqilgan rivojlantiruvchi dastur bu tuyg‘ularni maqsadli shakllantirish va mustahkamlashda yuqori samaradorlikni namoyish etdi. Kelajakdagi tadqiqotlarda ushbu dasturni turli yosh va ijtimoiy guruhlar uchun moslashtirishni davom ettirish, shuningdek uzoq muddatli samaradorlikni o'rganish maqsadga muvofiq.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. — T., 2016.

2. G‘oziyev E.G. Umumiy psixologiya. — T.: Universitet, 2014. — 440 b.

3. Qodirov O‘.Q. Shaxs psixologiyasi. — T.: Fan, 2016. — 296 b.

4. Nishonova Z.T. Psixodiagnostika. — T.: O‘AJBNT markazi, 2014. — 320 b.

5. Rokich M. The Nature of Human Values. — New York: Free Press, 1973. — 438p.

6. Cattell R.B. The Scientific Analysis of Personality. — Chicago: Aldine, 1965. — 399 p.

7. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. — New York: Freeman, 1997. — 604 p.

8. Erickson E.H. Identity: Youth and Crisis. — New York: Norton, 1968. — 336 p.

9. Leontev A.N. Deyatelnost, soznanie, lichnost. — M.: Politizdat, 1975. — 304 s.

10. Rubinshteyn S.L. Osnovy obshchey psixologii. — SPb.: Piter, 2000. — 720 s.